

Негара Р. В.,*доктор філософії (PhD) в галузі права,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТРОК ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ЦИВІЛЬНОГО/ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей законодавчого регулювання строків звернення до суду в порядку адміністративного та цивільного/господарського судочинства під час дії правового режиму воєнного стану. Встановлено спорідненість адміністративного, цивільного та господарського судочинства не заперечують можливості існування їх специфічних рис, які обумовлені їх завданням, особливостями суб'єктного складу, спірних правовідносин тощо, якими тільки підкреслюються їх індивідуалізованість.

Строки звернення до суду є однією з таких специфічних рис, що характеризує адміністративне та цивільне/господарське судочинства та відрізняє їх один від одного. Встановлено застосування законодавцем неоднакового підходу до законодавчого регулювання строків звернення до суду в порядку адміністративного, цивільного та господарського судочинства, що виявляється у визначення загальних строків звернення до суду для вирішення адміністративних справ (6 місяців) та цивільних і господарських справ (3 роки), а також спеціальних строків.

Акцентовано увагу на тому, що кроком до ще більшого посилення суперечності у питанні строків звернення до суду в порядку адміністративного та цивільного/господарського судочинства стало зупинення, встановлених ЦК України, строків позовної давності на час дії карантину та правового режиму воєнного стану. При цьому, строки звернення до адміністративного суду залишилися незмінними і під час дії карантину, і під час правового режиму воєнного стану. Обґрунтовано, що внаслідок цього право на судовий захист у справах, що належать до юрисдикції адміністративних судів є непропорційно обмеженим.

З метою унеможливлення порушення права осіб на доступ до правосуддя та захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень в умовах правового режиму воєнного стану та за відсутності належного законодавчого регулювання особливостей визначення та обчислення строків звернення до адміністративного суду під час дії правового режиму воєнного стану запропоновано два шляхи: перший – з урахуванням правового режиму воєнного стану визначати момент коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів; другий – домагатись поновлення строку звернення до адміністративного суду. Обґрунтовується, що сам по собі правовий режим воєнного стану або факт його введення та дія вочевидь не можуть визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до суду з позовом, але у сукупності з іншими фактичними обставинами може визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до адміністративного суду, що вимагає відповідного доведення.

Ключові слова: строк, строк звернення до суду, строк звернення до адміністративного суду, адміністративний суд, адміністративне судочинство, цивільне судочинство, господарське судочинство, судовий захист, воєнний стан, правовий режим воєнного стану.

Постановка проблеми. Строк звернення до суду являє собою відповідний проміжок (період) часу, протягом якого відповідна особа може вимагати захисту своїх прав, свобод та інтересів в судовому порядку. У такому ракурсі строк звернення до суду є одночасно важливим як для здійснення конституційного права на звернення до суду, так і для захисту порушених прав, свобод та інтересів конкретних осіб, з урахуванням принципу юридичної визначеності.

Загалом таке розуміння строку звернення до суду є прийнятним для усіх судових юрисдикцій (адміністративної, цивільної та господарської), незважаючи на притаманну специфіку, зокрема їх завданням, а саме завданням адміністративного судочинства є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1]), цивільного – справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [2]; господарського – справедливий, неупереджений та своєчасний вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави (ч. 1 ст. 2 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [3]).

Введення на всій території України правового режиму воєнного стану указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [5], істотно ускладнило належний та своєчасний захист прав, свобод та інтересів, оскільки умови воєнного стану одночасно впливають на обізнаність осіб про порушення їх прав, свобод та інтересів, а також можливості звернення до суду для їх захисту у встановлений законом строк. З урахуванням цього, в умовах правового режиму воєнного стану питання строку звернення до суду

повинно розглядатись й у контексті доступу до правосуддя, забезпечення якого є важливим обов'язком держави, навіть, під час правового режиму воєнного стану.

Стан дослідження. Питання строків звернення до суду, незалежно від юрисдикції, завжди виступали екзистенціальними і у теорії права, і у законодавстві. Проблематику строків звернення до адміністративного суду досліджували М.М. Аракелян, В.М. Бевзенко, Я.О. Берназюк, Н.А. Берлач, Л.Р. Біла-Тіунова, Ю.В. Білоусов, О.В. Закаленко, І.О. Картузова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, С.В. Ківалов, А.О. Неугодніков, А.Ю. Осадчий, Н.Г. Павленко, Д.В. Приймаченко, М.І. Смокович та ін. Позовній давності у контексті цивільного судочинства присвячували свої праці Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, В.А. Романюк, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.Є. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Шовкова та ін., а господарського судочинства – В.С. Петров, О.П. Подцерковний, В.С. Щербина та ін. Незважаючи на те, що існуючі доктринальні джерела опубліковувались у період чинності різних редакцій процесуальних кодексів та різних підходів у судовій практиці, їх значущість для подальшого наукового розроблення строків звернення до суду залишається беззаперечною. Разом з цим, особливості визначення та обчислення строків звернення до суду під час дії правового режиму воєнного стану досі залишаються неосвоєним напрямом досліджень. Крім того, не здійснювалась характеристика законодавчих підходів до визначення строків звернення до суду в порядку адміністративного та цивільного/господарського судочинства під час дії правового режиму воєнного стану.

Метою дослідження є висвітлення особливостей законодавчого регулювання строків звернення до суду в порядку адміністративного та цивільного/господарського судочинства під час дії правового режиму воєнного стану та їх порівняльно-правовий аналіз.

Виклад основного матеріалу. Спорідненість адміністративного, цивільного та господарського судочинства є загальновідомим фактом, який з часом знаходиться все більшого підтвердження в теорії права (зокрема, через виокремлення та дослідження суміжних правових інститутів), чинному законодавстві (зокрема, процесуальні кодекси мають схожу структуру та зміст), а також позиції законодавця, оскільки у більшості випадків зміни до КАС України, ЦПК України та ГПК України вносяться одночасно. Прикладом останнього, що першим спадає на думку, є Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII [6], яким під час судової реформи було викладено у новій редакції три процесуальні кодекси. Навіть, останні зміни, що стосувались вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень, внесені до цих процесуальних кодексів Законом України від 19.12.2024 № 4173-IX [7]. Звісно, що існуючий взаємозв'язок та суміжність адміністративного, цивільного та господарського судочинства не заперечують можливості існування їх специфічних рис, які обумовлені їх завданням, особливостями суб'єктного складу, спірних правовідносин тощо. Видається, що завдяки таким особливостям, навпаки, тільки підкреслюються їх індивідуалізованість, але безсумнівно вони мають відповідати критеріям домірності та доцільності.

Одні з таких особливостей пов'язані із строками звернення до суду. У даному випадку йдеться не про термінологічну відмінність, яка полягає у тому, що у адміністративному судочинстві вживається поняття «строк звернення до адміні-

стративного суду», а у цивільному/господарському судочинстві – «позовна давність», які є тотожними, на що вже неодноразово зверталась увага науковців [8, с. 6-7; 9, с. 259-260]. Першочергово слід зазначити про відмінність підходу у встановленні строку звернення до суду. Якщо для цивільного/господарського судочинства позовна давність передбачена положеннями Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [10] та іншими законодавчими актами, положення яких містять норми матеріального права, то для адміністративного судочинства – це КАС України та інші закони, тобто першочергово у процесуальному законі та інших законах, які містять норми матеріального права. М.І. Смокович вважає, що «законодавець розмістив положення про строк звернення до суду в Кодексі адміністративного судочинства України за відсутності Адміністративного кодексу як акта, який міститиме загальні норми матеріального публічного права, про прийняття якого вирішується питання» [8, с. 10]. Зрозуміло, що наведена думка є своєрідною аналогією законодавчого визначення позовної давності на рівні ЦК України – основного матеріального акта цивільного права, але в з нею варто погодитись. Разом з тим, неможливо не звернути увагу на те, що строк звернення до адміністративного суду встановлюється й іншими законами, що містять норми, вочевидь, матеріального права. Додатково слід зазначити про те, що закріплення можливості встановлення строку звернення до адміністративного суду також іншими законами обумовлюється значною кількістю сфер, в яких можуть виникати публічно-правові спори та їх урегулюваністю великою кількістю законодавчих актів, а також необхідністю врахування притаманних ним особливостей. У зв'язку з цим, існування власних підходів у встановленні строку звернення до суду у порядку адміністративного та цивільного/господарського судочинства є допустимим та у цілому відповідає правовідносинам, спори у яких розглядаються у судовому порядку.

Наступна відмінність визначення строків звернення до суду. Згідно з ч. 1 ст. 122 КАС України [1], строк звернення до адміністративного суду встановлюється КАС України та іншими законами. Загальний строк звернення до адміністративного суду, встановлений КАС України, диференціюється у залежності від суб'єкта звернення (для осіб – шестимісячний строк, а для суб'єктів владних повноважень – тримісячний строк), а також встановлюються спеціальні строки (зокрема у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби – місячний строк; у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України під час процедури проведення добору кандидатів на посаду судді, конкурсу на посаду судді чи призначення на посаду судді – місячний строк).

Порівняльний аналіз загального строку звернення до адміністративного суду та загальних строків позовної давності, встановлених ст. 257 ЦК України [10], об'єктивно свідчить про застосування законодавцем неоднакового підходу до визначення строків звернення до суду для вирішення адміністративних справ (6 місяців) та цивільних і господарських справ (3 роки). Аналогічним чином меншими є спеціальні строки звернення до адміністративного суду та спеціальна позовна давність (ст. 258 ЦК України [10]). Знову ж таки це також охоплюється специфікою спорів, які розглядаються в порядку адміністративного судочинства у порівнянні із цивільним і гос-

подарським судочинствами, а також прагненням забезпечити стабільність публічно-правових відносин. Крім того, майже 20-річний період чинності КАС України призвів до звичного сприйняття загального та спеціального строків звернення до адміністративного суду, але повністю вичерпаною проблематика відмінних підходів до встановлення строків звернення до суду так і не стала.

Кроком до ще більшого посилення суперечності у питанні строків звернення до суду стало зупинення, встановлених ЦК України, строків позовної давності спочатку на час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) (п. 12 розділу «Прикінцеві та перехідні положення ЦК України»), а потім і на період дії воєнного стану в Україні (п. 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення ЦК України») [10]. Таким чином, з урахуванням карантину (введеного Кабінетом Міністрів України з 12.03.2020 [11] та відміненого з 30.06.2023 [12]) та правового режиму воєнного стану (введеного з 24.02.2022 та триваючого дотепер [4]) перебіг строків позовної давності, встановлених ЦК України, зупинено вже майже 5 років.

Своєю чергою строки звернення до адміністративного суду залишилися незмінними і під час дії карантину, і під час правового режиму воєнного стану. Аналогічна ситуація спостерігається і щодо строків звернення до суду в інших випадках, наприклад, строків звернення до суду, встановлених Кодексом законодавства про працю України [13].

Внаслідок цього право на судових захист у справах, що належать до юрисдикції адміністративних судів є непропорційно обмеженим. З іншого боку, неможливо ігнорувати той факт, що обставини, які зумовили зупинення позовної давності, є однаково застосовними і до строків звернення до адміністративного суду, а тому зупинення позовної давності лише встановленої ЦК України [10] виглядає непропорційним. Крім того, необхідно враховувати, що більшість справ у публічно-правових спорах, що належать до юрисдикції адміністративних судів, виникають між приватними особами та суб'єктами владних повноважень через порушення з боку останніх, а тому необхідність належного врегулювання строків звернення до адміністративних судів, з урахуванням дії карантину та воєнного стану, є ще більш нагальною.

У судовій практиці підкреслюється на особливій значущості строків звернення до адміністративного суду для дотримання принципу юридичної визначеності. Верховний Суд у постанові від 16.06.2021 у справі № 639/8782/16-а виклав висновок, відповідно до якого «встановлення строків звернення до суду з відповідними позовними заявами законом передбачено з метою дисциплінування учасників адміністративного судочинства та своєчасного виконання ними, передбачених КАС України, певних процесуальних дій. Інститут строків в адміністративному процесі сприяє досягненню юридичної визначеності у публічно-правових відносинах, а також стимулює учасників адміністративного процесу добросовісно ставитися до виконання своїх обов'язків» [14]. Відповідно до іншого висновку, викладеного Верховним Судом у п. 22-23 постанови від 12.08.2021 у справі № 240/2395/21 «визначення строку звернення до адміністративного суду в системному зв'язку з принципом правової визначеності слугує меті юридичної визначеності у публічно-правових відносинах та стимулює суд і учасників адміністративного процесу добросовісно

ставитися до виконання своїх обов'язків. Строки звернення до адміністративного суду з позовом обмежують час, протягом якого такі правовідносини вважаються спірними. Після їх завершення, якщо ніхто не звернувся до суду за вирішенням спору, відносини стають стабільними. Тобто встановлені строки звернення до адміністративного суду сприяють уникненню ситуації правової невизначеності щодо статусу рішень, дій (бездіяльності) суб'єкта владних повноважень» [15].

Разом з тим, оскільки ці висновки сформульовані за звичайних умов ними не враховано умов правового режиму воєнного стану, а тому визначення під час дії воєнного стану публічно-правових відносин стабільними є передчасним.

З урахуванням відсутності законодавчого регулювання особливостей визначення та обчислення строків звернення до адміністративного суду під час дії правового режиму воєнного стану, врахування цих особливих умов та унеможливлення порушення права осіб на доступ до правосуддя та захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень можливо лише судовою практикою. У цьому випадку у контексті захисту прав, свобод та інтересів осіб у публічно-правових відносинах необхідно виокремити два шляхи.

Перший полягає у визначенні моменту коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Як відомо, згідно з положеннями абз. 1 ч. 2 ст. 122 КАС України [1] строк звернення до адміністративного суду обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. З урахуванням цього визначення та доведення конкретного дня коли дізналась про порушення своїх прав, свобод чи інтересів автоматично знімає питання про пропуск строку звернення до адміністративного суду.

При цьому, слід враховувати, що за висновками, викладеними у постановях Верховного Суду «... для визначення початку перебігу строку для звернення до суду необхідно встановити час коли позивач дізнався або повинен був дізнатися про порушення своїх прав, свобод та інтересів. Позивачу недостатньо лише послатись на необізнаність про порушення його прав, свобод та інтересів; при зверненні до суду він повинен довести той факт, що він не міг дізнатися про порушення свого права й саме із цієї причини не звернувся за його захистом до суду протягом шести місяців від дати порушення його прав, свобод чи інтересів чи в інший визначений законом строк звернення до суду. В той же час, триваюча пасивна поведінка такої особи не свідчить про дотримання строку звернення до суду з урахуванням наявної у неї можливості знати про стан своїх прав, свобод та інтересів» (п. 29 постанови від 29.09.2022 у справі № 500/1912/22 [16]). Отже, саме позивач має обґрунтувати та довести коли він дізнався про порушення своїх прав, свобод та інтересів.

Другий – у поновленні строку звернення до адміністративного суду. Пропущений строк звернення до адміністративного суду може бути поновлено судом за наявності поважних причин. Належність поняття «поважних» причин пропуску до оціночних зумовлює дискусії щодо їх встановлення взагалі на рівні про І.О. Картузова зазначала, що в КАС України відсутній перелік обставин, які можуть бути визнані поважними [17, с. 118]. Хоча ця думка і сформульована у період чинності попередньої редакції КАС України 2005 р., вона залишається актуальною і для чинної редакції КАС України 2017 р.

Своєю чергою Н.В. Клочкова звертала увагу на те, що на законодавчому рівні не регламентується, які причини є поважними, а які – ні, відповідно це зумовлює різні підходи та оцінку судами щодо цього питання [18, с. 96]. Враховуючи це, визначення поважності/неповажності причин пропуску строку звернення до суду відбувається з урахуванням особливостей конкретної справи, її фактичних обставин та суб'єктного складу. Іншими словами одні й ті самі причини в різних фактичних обставинах та для різних суб'єктів можуть визначатись як поважними, так і неповажними причинами пропуску строку звернення до суду.

У судовій практиці також зазначається, що «поняття поважних причин пропуску процесуальних строків є оціночним, а його вирішення покладається на розсуд суду. До таких причин відносяться обставини непереборної сили та обставини, які об'єктивно унеможливають вчинення процесуальної дії у встановлений строк. Вказані обставини підлягають підтвердженню шляхом подання відповідних документів або їх копій» (постанова Верховного Суду від 09.11.2020 у справі № 420/1813/19 [19]).

При чому, за висновками, викладеними у постановах Верховного Суду причина пропуску строку може вважатись поважною, якщо вона відповідає одночасно усім таким умовам: 1) це обставина або кілька обставин, яка безпосередньо унеможливорює або ускладнює можливість вчинення процесуальних дій у визначений законом строк; 2) це обставина, яка виникла об'єктивно, незалежно від волі особи, яка пропустила строк; 3) ця причина виникла протягом строку, який пропущено; 4) ця обставина підтверджується належними і допустимими засобами доказування (п. 30 постанови від 29.09.2022 у справі № 500/1912/22 [20]).

З урахуванням цього необхідно зазначити, що сам по собі правовий режим воєнного стану або факт його введення та дія вочевидь не можуть визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до суду з позовом. Разом з тим, введення правового режиму воєнного стану, а також запровадженні та здійснення відповідних заходів правового режиму воєнного стану, у сукупності з іншими фактичними обставинами може визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до адміністративного суду. Окремо необхідно враховувати, що тривалість правового режиму воєнного стану вже майже три роки вимагає від особи додаткового обґрунтування його впливу на пропуск строку звернення до суду, оскільки загальний строк звернення до адміністративного суду, як відомо, складає 6 місяців, а тому ймовірно воєнний стан вже тривав коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Висновки. Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що строки звернення до суду є специфічною рисою, що характеризує адміністративне судочинство та відрізняє його від інших видів судочинства, цивільного та господарського. Порівняльний аналіз законодавчого регулювання строків звернення до суду в порядку адміністративного, цивільного та господарського судочинства свідчить про застосування законодавцем неоднакового підходу, що виявляється у визначенні загальних строків звернення до суду для вирішення адміністративних справ (6 місяців) та цивільних і господарських справ (3 роки), а також спеціальних строків.

Зупинення строків позовної давності, встановлених ЦК України, на час дії карантину та правового режиму воєнного стану, майже на 5 років зупинило перебіг строків позовної давності. У зв'язку з цим, право на судових захист у справах, що належать до юрисдикції адміністративних судів, є непропорційно обмеженим, оскільки законодавче регулювання строків звернення до адміністративних судів не враховувало правового режиму воєнного стану.

За відсутності належного законодавчого регулювання особливостей визначення та обчислення строків звернення до адміністративного суду під час дії правового режиму воєнного стану, унеможливлення порушення права осіб на доступ до правосуддя та захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень може бути забезпечено двома шляхами, перший – у визначенні моменту коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів; другий – у поновленні строку звернення до адміністративного суду. Обґрунтовується, що сам по собі правовий режим воєнного стану або факт його введення та дія вочевидь не можуть визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до суду з позовом, але у сукупності з іншими фактичними обставинами може визнаватись поважною причиною пропуску строку звернення до адміністративного суду.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top> (дата звернення 15.01.2025).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 10.02.2025).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#top> (дата звернення 10.02.2025).
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Дата оновлення: 06.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 10.02.2025).
5. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Дата оновлення: 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 10.02.2025).
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. Дата оновлення: 18.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (дата звернення 10.02.2025).
7. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень: Закон України від 19.12.2024 № 4173-IX. Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4173-20#top> (дата звернення 10.02.2025).
8. Смокович М.І. Строк звернення до суду в адміністративному судочинстві. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2011. № 2 (4). С. 1-29. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11smivas.pdf> (дата звернення 10.02.2025).
9. Аракелян М.М. Особливості визначення та обчислення строку звернення до адміністративного суду. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 258-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_58_41 (дата звернення 10.02.2025).

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 10.02.2025).
11. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. Дата оновлення: 27.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.02.2025).
12. Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2023 № 651. Дата оновлення: 27.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.02.2025).
13. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 10.02.2025).
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2021 у справі № 639/8782/16-а. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97699885> (дата звернення 10.02.2025).
15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.08.2021 у справі № 240/2395/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98947286> (дата звернення 10.02.2025).
16. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 29.09.2022 у справі № 500/1912/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106545406> (дата звернення 10.02.2025).
17. Каргузова І.О. Поняття, види та наслідки пропуску строків звернення до адміністративного суду. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 115-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_1_21 (дата звернення 10.02.2025).
18. Клочкова Н.В. Окремі питання строків звернення до адміністративного суду та поважність причин їх пропуску. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2. С. 92-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_13 (дата звернення 10.02.2025).
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.11.2020 у справі № 420/1813/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/92714980> (дата звернення 10.02.2025).
20. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 29.09.2022 у справі № 500/1912/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106545406> (дата звернення 10.02.2025).

Nehara R. The deadline for applying to court in administrative and civil/economic proceedings during the legal regime of martial law: a comparative legal aspect

Summary. The article is devoted to the study of the features of the legislative regulation of the terms of appeal to the court in

the procedure of administrative and civil/economic proceedings during the legal regime of martial law. The relationship of administrative, civil and economic proceedings has been established, which does not deny the possibility of the existence of their specific features, which are determined by their task, the peculiarities of the subject composition, disputable legal relations, etc., which only emphasize their individuality.

The deadlines for applying to court are one of the specific features that characterize administrative and civil/economic proceedings and distinguish them from each other. It has been established that the legislator applies a different approach to the legislative regulation of the deadlines for applying to court in administrative, civil and economic proceedings, which is manifested in the definition of general deadlines for applying to court for resolving administrative cases (6 months) and civil and economic cases (3 years), as well as special deadlines.

Attention is drawn to the fact that the suspension of the statute of limitations established by the Civil Code of Ukraine for the duration of the quarantine and the legal regime of martial law has become a step towards further intensification of the contradiction in the issue of the terms of appeal to the court in administrative and civil/economic proceedings. At the same time, the terms of appeal to the administrative court remained unchanged both during the quarantine and during the legal regime of martial law. It is substantiated that as a result, the right to judicial protection in cases falling under the jurisdiction of administrative courts is disproportionately limited.

In order to prevent violations of the right of individuals to access justice and protection from violations by subjects of power under the legal regime of martial law and in the absence of proper legislative regulation of the features of determining and calculating the deadlines for applying to an administrative court during the legal regime of martial law, two ways are proposed: the first - taking into account the legal regime of martial law, determine the moment when the person learned or should have learned about the violation of his rights, freedoms or interests; the second - to seek renewal of the deadline for applying to an administrative court. It is argued that the legal regime of martial law in itself or the fact of its introduction and effect obviously cannot be recognized as a valid reason for missing the deadline for applying to a court with a claim, but in combination with other factual circumstances it can be recognized as a valid reason for missing the deadline for applying to an administrative court, which requires appropriate proof.

Key words: term, term for filing a lawsuit, statute of limitations, term for filing a lawsuit in an administrative court, administrative court, administrative proceedings, civil proceedings, commercial proceedings, judicial protection, martial law, legal regime of martial law.